

THÔNG TIN

OBAMA VÀ SỰ THAY ĐỔI NƯỚC MỸ

Cách đây hơn một năm, ngày 20/1/2009, Tổng thống Barack Obama đã chính thức nhậm chức và bước vào Nhà Trắng với rất nhiều sự ủng hộ và niềm tin của người dân Mỹ cũng như cộng đồng thế giới. Nhậm chức đúng vào thời điểm uy tín quốc tế của Mỹ bị tổn thương nghiêm trọng, vì vậy để khôi phục uy tín đó, trong chính sách của ông Obama đã tập chung vào một loạt các vấn đề đối ngoại như: giải trừ vũ khí hạt nhân; hoà bình giữa Israel và Palestine; cải thiện quan hệ với Trung Quốc và Nga; hoà giải “phương Tây” với thế giới Hồi giáo. Đồng thời, ông cũng không quên các mục tiêu đối nội đang cần được giải quyết như: khủng hoảng kinh tế; cải cách y tế; phát triển nguồn năng lượng sạch, bảo vệ môi trường và an ninh nội địa. Quan sát những động thái sau hơn một năm làm việc của chính quyền mới, chúng ta đặt ra nhiều câu hỏi như: Những bộn bề mà chính quyền tiên nhiệm để lại, ông Obama đã giải quyết ra sao? Ông đã thực hiện những dự định được tuyên bố trong chiến lược tranh cử của mình đến đâu và liệu có sự sai lệch giữa những lời hứa trước bầu cử và những việc làm sau khi đắc cử không? Và nước Mỹ đã có thay đổi như thế nào? Một loạt câu hỏi được đưa ra, song câu trả lời thì dường như không làm thoả mãn dư luận quốc tế và những người đã ủng hộ ông Obama. Dưới đây, chúng ta sẽ xem xét những thay đổi của nước Mỹ dưới chính quyền mới.

1. Chính sách đối ngoại

Thành công lớn nhất mà ông Obama đạt được là chỉ trong một thời gian ngắn hình ảnh của nước Mỹ được cải thiện đáng kể, từ con mắt dè dặt của cộng đồng quốc tế đối với một cường quốc luôn giải quyết vấn đề theo cách đơn phương, cứng

rắn đã chuyển thành cái nhìn thân thiện hơn. Tâm lý chống Mỹ có từ thời gian cầm quyền của cựu Tổng thống G.W. Bush cũng đã giảm dần. Đóng góp lớn nhất trong việc thay đổi thái độ này chính từ những chính sách đối ngoại được điều chỉnh theo hướng linh hoạt, mềm dẻo và thực dụng. Theo cố vấn của Jimmy Carter tại Ủy ban An ninh quốc gia, chỉ chưa đầy một năm, “Barack Obama đã làm thay đổi hoàn toàn chính sách đối ngoại của Mỹ”. Cụ thể:

Về quan hệ Mỹ - Nga: Trong tuyên bố chung sau cuộc gặp thượng đỉnh Mỹ - Nga ngày 1/4/2009, hai bên nhất trí đánh giá thời kỳ hai nước nhìn nhau như kẻ thù đã qua lâu, sẵn sàng vượt khỏi tâm lý của thời kỳ Chiến tranh Lạnh và khởi động một nghị trình hợp tác mới, thực chất nhằm tăng cường ổn định chiến lược, an ninh quốc tế và cùng đối phó với những thách thức toàn cầu, đồng thời giải quyết những khác biệt một cách cởi mở, thẳng thắn trên tinh thần tôn trọng và ghi nhận quan điểm của nhau. Mỹ nhận thức rõ việc xử lý tốt quan hệ với Nga có ý nghĩa quyết định đến chiến lược mới của Mỹ vì Nga là cường quốc hạt nhân duy nhất có tiềm lực tương đương với Mỹ; là thành viên thường trực Hội đồng Bảo An Liên Hợp quốc, có lãnh thổ nằm ở cả ba vùng địa chiến lược quan trọng, nơi định hình lợi ích của Mỹ trong nhiều năm tới. Vào tháng 4/2010, hai nước đã đạt được thoả thuận START-2 và tiến hành thực hiện việc giảm số lượng đầu đạn hạt nhân của cả hai nước. Việc cắt giảm đầu đạn hạt nhân thông qua Hiệp ước START-2 ký kết với Nga xuống còn 30% so với ban đầu là kết quả của quá trình đàm phán liên tục ngay khi Hiệp ước START-1 hết hạn năm 2010. Để đạt được thoả thuận này, Mỹ đã phải chấp nhận huỷ bỏ các kế

hoạch triển khai máy bay đánh chặn chống tên lửa ở Ba Lan, một cử chỉ mà Nga yêu cầu từ lâu. Điều này cho thấy, chính quyền Obama tin vào sự thoả thuận hơn là sự cứng nhắc và khảng định rằng, không thể đạt được sự tán thành của Nga bằng sự giận dữ và hăm dọa - cách thức mà Bush đã làm trước đây.

Về quan hệ Mỹ - Trung Quốc: Về tổng thể, “sự thay đổi ngoại giao” của chính quyền Obama có tính xây dựng đối với sự ổn định và phát triển của mối quan hệ Mỹ - Trung; định hướng hợp tác thực dụng, tìm cách “trấn an nhau về mặt chiến lược”, thỏa hiệp trên một số vấn đề cụ thể nhằm tập trung vào hợp tác theo hướng “thực chất, sâu sắc và mở rộng hơn” trên nhiều lĩnh vực; đồng thời hai nước luôn cố gắng tìm cách giữ ổn định quan hệ, xử lý các bất đồng một cách khôn khéo, thực dụng, tránh va chạm trực diện. Do giữa hai nước có những lợi ích chung rất lớn, vì vậy rất đúng đắn khi hướng đến sự phát triển một cách thiết thực và chắc chắn trong các lĩnh vực hợp tác song phương, tăng cường giao lưu và bàn bạc. Chính sách Trung Quốc của Obama có nhiều khác biệt so với thời cựu Tổng thống Bush. Trong tám năm cầm quyền của Chính quyền Bush, Trung Quốc và Mỹ tập trung tương đối nhiều vào các mặt như chống khủng bố chung, trao đổi và bàn bạc mang tính cạnh tranh về đề tài kinh tế, thương mại và tài chính song phương, vấn đề Đài Loan. Tình hình có nhiều biến động mới khi ông Obama lên nắm quyền, vì vậy chính sách Trung Quốc cũng có ít nhiều thay đổi theo. Ví dụ, cùng với tình hình hai bờ eo biển Đài Loan được cải thiện, sự nhạy cảm về vấn đề Đài Loan trong quan hệ Mỹ - Trung có phần giảm đi, song đối với cuộc tranh cãi ngoại giao về nguyên tắc của ba thông báo trong quan hệ Mỹ - Trung, thì việc bán vũ khí cho Đài Loan đang là vấn đề được quan tâm. Trước đây, Mỹ luôn nắm lấy thâm hụt thương mại và vấn đề tỷ giá hối đoái đồng nhân dân tệ, nhưng hiện nay hai nước tập trung vào việc làm thế

nào để cả hai bên cùng giành được lợi ích trong phương án kích thích kinh tế của mỗi bên. Ngoài ra, vấn đề khí hậu, giảm lượng khí thải và bảo vệ môi trường cũng sẽ là một đề tài nổi bật của quan hệ Mỹ - Trung trong thời kỳ Obama cầm quyền. Thay đổi lập trường từ chối ký “Nghị định thư Kyoto” của Chính quyền Bush, đàm phán khí hậu đa phương mới do Mỹ chủ đạo và thúc đẩy trên toàn cầu, xây dựng “kinh tế màu xanh” coi việc tiết kiệm năng lượng, bảo đảm môi trường và nguồn năng lượng sạch làm mục tiêu đã trở thành một trong những nội dung quan trọng của việc “thay đổi ngoại giao” mà Obama sau khi lên cầm quyền ra sức thực hiện. Chủ đề màu xanh này trong chính sách ngoại giao của Obama không thể không ảnh hưởng lớn cho quan hệ hai nước.

Với thế giới Hồi giáo: Hai cuộc chiến tại Afghanistan và Iraq vẫn chưa có giải pháp. Quyết định tăng quân vào chiến trường Afghanistan trong tháng 12/2009 và thêm vào đó là một địa bàn hoạt động mới của Yemen. Như vậy, công cuộc chiến đấu với những kẻ khủng bố vẫn còn dài và đầy rủi ro khi số quân được đưa vào chiến trường càng lớn thì địa bàn hoạt động của chúng càng được mở rộng. Hiện tại, khu vực Trung Đông chưa hoàn toàn sạch sẽ dấu vết của những kẻ khủng bố, mà khu vực châu Phi đang có dấu hiệu là điểm đến, là nơi trú ngụ mới của chúng. Nước Mỹ đã hao tổn tiền của và sức lực quá nhiều vào cuộc chiến này. Sự thay đổi lớn ở đây có thể là cách nhìn nhận của ông Obama khác với cách nhìn trắng đen rõ ràng của ông Bush, ông Obama coi khủng bố là vấn đề phức tạp hơn. Trong khi ông Bush thích sử dụng những biện pháp mạnh mẽ, khoa trương, thì ông Obama nghiêng về những biện pháp mềm dẻo và khôn ngoan hơn. Trong khi ông Bush coi chủ nghĩa cực đoan Hồi giáo giống như mối đe dọa của chủ nghĩa phát xít, ông Obama lại có xu hướng cho rằng, cách tiếp cận này có thể tạo điều kiện cho khủng bố làm thay đổi xã hội Mỹ, mà không cần phải tấn công nước Mỹ một lần nữa.

Vấn đề hạt nhân ở Iran: Đối diện với một Iran bất ổn hơn bao giờ hết, chính quyền Obama đã biết giữ được sự cân bằng thích hợp giữa đe dọa trừng phạt và chính sách hoà giải, làm dịu bớt những kích động quân sự của Israel và ngăn cản những phần tử cứng rắn của chế độ Iran sử dụng Mỹ để chế ngự phe chống đối họ. Sau một loạt động thái thách thức từ phía Iran như: Ngày 27/9/2009, Iran tiến hành bắn thử một loạt các tên lửa trong khuôn khổ cuộc tập trận của "Vệ tinh cách mạng", trong đó có tên lửa tầm xa Shahab-3 có tầm bắn 2.000 km tới tận lãnh thổ Israel và trước đó, Iran thừa nhận đã bí mật xây nhà máy thứ hai làm giàu urani; Ngày 18/11/2009, Tehran đã bác bỏ kế hoạch gửi phần lớn lượng urani được làm giàu ở cấp độ thấp ra nước ngoài. Chính quyền Obama buộc phải điều chỉnh hướng xử lý chương trình hạt nhân của Iran từ can dự, tìm kiếm sự ủng hộ của quốc tế, đặc biệt là nhóm 5+1 sang kêu gọi sự ủng hộ rộng rãi của cộng đồng quốc tế áp dụng những biện pháp cứng rắn hơn nếu Iran không chịu từ bỏ ý đồ chế tạo vũ khí hạt nhân của mình.

2. Chính sách đối nội

Về kinh tế: Thời điểm ông Obama bước chân vào Nhà Trắng cũng là lúc cơn bão tài chính xảy ra vào cuối năm 2007, đầu năm 2008 gây tổn thất rất nặng nề đối với nền kinh tế Mỹ. Trong năm tài chính 2008-2009 có tới hơn 49 triệu người Mỹ (khoảng 14,6% hộ gia đình) bị dứt bữa; khoảng 16,7 triệu trẻ em Mỹ phải đối mặt với tình trạng thiếu lương thực, thực phẩm; 45 triệu người Mỹ khó khăn trong việc tiếp cận các dịch vụ y tế do không có bảo hiểm y tế... Ông Obama đã phải can nhắc và tìm kiếm các phương án giải quyết hậu quả từ cuộc khủng hoảng lớn nhất kể từ năm 1930 đến nay. Quyết định sử dụng gói kích cầu 787 tỷ USD được đưa ra trong thời điểm mà rất nhiều công ty lớn, những tập đoàn khổng lồ đang bên bờ vực phá sản. Gói kích cầu được thông qua hồi đầu năm 2009 đã giúp duy trì và tạo ra hơn một triệu việc làm. Trong quý III/2009, GDP của Mỹ đã

tăng 2,8%. Đây là lần tăng đầu tiên trong hơn một năm qua và lần tăng với tốc độ cao nhất trong hai năm qua của nền kinh tế Mỹ; chỉ số CPI của Mỹ đã tăng hơn 2,4% từ tháng 12/2009 lên 2.456 tỷ USD trong tháng 1/2010. Tuy nhiên, mặc dù đạt được một số tín hiệu tích cực từ nền kinh tế, thì trên thực tế, theo ước tính, tỷ lệ thất nghiệp đã lên tới 10,2% hồi tháng 10/2009, mức cao nhất trong vòng 26 năm qua. Thâm hụt ngân sách đã tạo ra một kỷ lục mới trong lịch sử nước Mỹ: 1.420 tỷ USD, tương đương 9,9% GDP. Bốn ngân hàng cũng bị phá sản trong năm 2009 nâng tổng số ngân hàng Mỹ bị đóng cửa trong hai năm (năm 2008-2009) lên 26 ngân hàng. Chính vì vậy, dù gói kích cầu 787 tỷ USD đã được sử dụng tương đối hiệu quả trong hơn một năm qua, song nền kinh tế Mỹ hiện nay vẫn chưa chạm đến điểm an toàn.

Về vấn đề bảo hiểm xã hội và cải cách y tế: Theo như ông Obama đã hứa trong cuộc chạy đua vào Nhà Trắng, ông sẽ cắt giảm thuế cho 95% người dân Mỹ (dưới 65 tuổi), tăng thuế người giàu, và giảm thuế, tăng bảo hiểm y tế cho người nghèo, và cắt giảm rất nhiều thứ khác có thể tiêu tốn tiền của, ví dụ như mang tới dịch vụ chăm sóc y tế tốt hơn cho 45 triệu người dân không có bảo hiểm y tế ở nước này và một lực lượng giáo viên mới với thu nhập được cải thiện cho hệ thống giáo dục phổ thông. Ông đưa ra chính sách phúc lợi cao, ủng hộ quyền lợi của đối tượng trung lưu và thu nhập thấp (cắt giảm thuế có lợi cho 95% gia đình Mỹ, chỉ áp dụng thuế thu nhập đối với những người có thu nhập trên 250.000 USD/năm). Kế hoạch cải cách hệ thống y tế của ông cũng được trông đợi như một trong những thay đổi mà nước Mỹ cần phải có. Mặc dù, chính sách cải tổ hệ thống bảo hiểm y tế của ông đã vấp phải những tranh cãi gay gắt giữa hai đảng. Nhưng cuối cùng cũng được Quốc hội thông qua vào ngày 22/3/2010 với tỷ lệ phiếu thuận và phiếu chống sát sao, Dự luật bảo hiểm y tế đã chính thức thành luật. Luật Bảo hiểm y tế mới quy định, tất cả người dân đều phải tham gia mua bảo hiểm. Số tiền thu được từ bảo hiểm

y tế sẽ được dùng vào việc hỗ trợ những gia đình có thu nhập thấp. Như vậy, ông Obama cho rằng, với những chính sách này thâm hụt ngân sách liên bang Mỹ có thể giảm 100 tỷ USD trong vòng 10 năm tới.

Về vấn đề môi trường và năng lượng: Vừa mới nhậm chức, ông Obama đã quy định lại những tiêu chuẩn sử dụng nhiên liệu, với một mục tiêu trung bình là từ 6 lít tới 200 lít cho ô tô trong năm 2016. Dũng cảm hơn, ông đã giao cho bang California - có truyền thống đi đầu đối với cả nước Mỹ - xác định các tiêu chuẩn về môi trường, điều mà Bush đã chống lại, và Cơ quan liên bang bảo vệ môi trường đặt quy chế đối với phần lớn các hoạt động xây dựng với tuyên bố coi việc thải khí cacbon là một "nguy cơ" đối với sức khỏe. Ông thúc đẩy việc hiện đại hoá các trung tâm khai thác than, khuyến khích một khoản trợ cấp lớn cho việc sử dụng các nguồn năng lượng mới và giảm bớt điện năng. Trong gói kích thích kinh tế 787 tỷ USD, Chính quyền Obama cũng đã giành một khoản ngân sách khoảng 50 tỷ USD cho việc mở rộng tái sản xuất năng lượng. Theo dự tính, trong một vài năm tới, nguồn năng lượng tái sinh của Mỹ sẽ tăng gấp đôi so với hiện nay, và cùng với đó là nỗ lực phát triển các nguồn năng lượng sạch như: năng lượng gió, năng lượng mặt trời, nhiên liệu sinh học. Như vậy, so với thời kỳ Tổng thống Bush, Chính quyền của Tổng thống Obama đã rất coi trọng đến vấn đề bảo vệ môi trường và phát triển nguồn năng lượng sạch, năng lượng thay thế và coi đây là một trong những vấn đề cấp bách cần được quan tâm nhiều hơn nữa.

Về an ninh nội địa: Kể từ sau vụ khủng bố ngày 11/9/2001, an ninh của nước Mỹ cho đến nay vẫn được đặt trong tình trạng cảnh giác cao. Chưa phải hứng chịu thêm vụ đánh bom nào mới nhưng nguy cơ có thể xảy ra rất lớn. Trong thời gian qua, một số vụ tấn công bất thành xảy ra cũng đã gây lo ngại cho người dân Mỹ. Để đảm bảo và duy trì củng cố an ninh nội địa,

trong năm 2009, ông Obama đã có một loạt thay đổi về an ninh, quân sự như:

- Tăng cường thêm trang thiết bị mới cho tất cả các lực lượng chiến đấu từ lục quân, không quân đến hải quân như máy bay không người lái, thay đổi các loại súng tối tân, các loại xe tác chiến thông dụng kiểu mới ITV của lực lượng thủy quân lục chiến mới xuất hiện năm 2009.

- Việc tăng cường thể lực cho quân sĩ cũng được tiến hành điều chỉnh theo tiêu chuẩn rèn luyện của từng quân chủng riêng, cùng với đó là huấn luyện khả năng, chuyên môn quân sĩ để có thể thích ứng với mọi hoàn cảnh, nắm bắt được tình thế và nhạy bén hơn trong việc giải quyết các tình huống xảy ra.

- Chính sách nâng cao phúc lợi cho quân nhân được đưa ra ngày 1/8/2009 của chính quyền mới có thể coi là biện pháp khích lệ, thúc đẩy chiêu mộ và lưu giữ quân Mỹ, nhằm hóa giải vấn đề thiếu hụt quân.

3. Kết luận

Trong nhiều thập kỷ, không một vị tổng thống Mỹ nào phải đương đầu với một chương trình nghị sự vốn gây nản chí như Obama. Sau hơn một năm, nước Mỹ thực sự đã có những thay đổi tích cực, tuy vậy, xét cụ thể, từ chính sách đối ngoại đến chính sách đối nội đều tồn tại nhiều vấn đề chưa được giải quyết theo như lời hứa mà ông đã đưa ra. Theo một thống kê không chính thức, với tổng số 500 cam kết ông đưa ra trong thời gian vận động tranh cử, chỉ có 124 lời hứa được thực hiện. Thay cho lời nhận xét về kết quả làm việc vất vả của ông trong thời gian qua, theo như cuộc thăm dò ý kiến về sự tín nhiệm của người dân Mỹ đối với ông Obama từ 67%, 68% một năm trước đã tụt xuống khoảng trên dưới 50%, mức thuộc loại thấp nhất đối với tổng thống sau năm đầu cầm quyền ■

Nguyễn Thùy Dương *tổng hợp*
Viện Nghiên cứu Châu Mỹ